

UDK: 342.9.01:341.176](4)

Biblid 1451-3188, 11 (2012)

Год XI, бр. 42, стр. 37–52

Изворни научни рад

Проф. др Жељко БЈЕЛАЈАЦ
Доц. др Јелена МАТИЈАШЕВИЋ¹
Др Душко ДИМИТРИЈЕВИЋ²

КОНВЕНЦИЈА САВЕТА ЕВРОПЕ О ВИСОКОТЕХНОЛОШКОМ КРИМИНАЛУ

ABSTRACT

Council of Europe Convention on Cybercrime was adopted at the conference in Budapest on 23 November 2001 and entered into force 1st July 2004. It is the most important international document in this area, which was passed in order to harmonize national legislation to combat cybercrime, and how the provisions of the Convention are significant, universal and affordable, suggests the fact that the many countries accepted the Convention, even those who are not members of the Council of Europe. The Convention on Cybercrime was created in accordance with the tendency to devise an international act whose material included prevention, apprehension and punishment of offenders in the area of cyber crime. The Convention follows this trend and in addition to general questions devoted to precisely the measures that should be taken at national level as part of the substantive and procedural law as well as issues of international cooperation. In 2003 the Additional Protocol to the Convention on Cybercrime was adopted concerning the criminalization of acts of racist and xenophobic nature committed through computer systems. It entered into force on 1st March 2006.

Key words: The Convention on Cybercrime, Council of Europe, National Legislation, International Cooperation

¹ Правни факултет за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија, Нови Сад.

² Институт за међународну политику и привреду, Београд. Рад представља део научног и истраживачког ангажовања истраживача на пројекту: „Србија у савременим међународним односима: Стратешки правци развоја и учвршћивања положаја Србије у међународним интегративним процесима – спољнополитички, међународни, економски, правни и безбедносни аспекти”, који финансира Министарство за науку и технолошки развој Републике Србије, пројекат бр. ON179029, а реализује се у Институту за међународну политику и привреду у периоду 2011–2014.

УВОД

Пре него што представимо најзначајнији међународни акт донет у циљу сузбијања високотехнолошког криминала, у кратким цртама биће поменути међународни законодавни и остали напори (научни, стручни, итд.), да се проблем злоупотребе рачунарске технологије сагледа систематски и разуме у целости. Наиме, са првим злоупотребима ове врсте, јављају се и прве реакције на ове противзаконите активности. Један од првих аутора који је у фокус свог интересовања ставио материју компјутерског криминала био је Дон Паркер (*Donn B. Parker*). Био је укључен у истраживање компјутерског криминала и безбедности још од 1970-е године. Радио је као виши консултант за компјутерску безбедност на Станфордском истраживачком Институту.³ Аутор је првог основног Савезног Приручника за спровођење закона у Сједињеним Америчким Државама: „Компјутерски криминал – Приручник за кривично правосуђе” из 1979. године.⁴ У овом периоду појављују се и други аутори, који су својим радом допринели бољем разумевању значаја ове нове појаве, као и првим методима борбе против компјутерског криминала. Ту су: Аугуст Беквај (*August Bequai*) истакнути адвокат, писац и предавач из Сједињених Америчких Држава, чије је прво дело под називом „Компјутерски криминалитет” објављено у 1978. години, Стен Шлојберг (*Stein Schjolberg*), адвокат и тужилац из Норвешке, који је од 1979. године сарађивао са Интерполом у вези што потпунијег сагледавања и дефинисања материје из ове области, затим Урлих Зибер (*Ulrich Sieber*), академик, директор „Макс Планк” Института за Међународно кривично право у Немачкој, који је сарађивао са многим међународним организацијама, као што су ОЕЦД у 1986. години, Уједињене нације у 1989. години и Савет Европе (у вези Извештаја о организованом криминалу) у 2004. години, као и Хенрик Касперсен (*Henrik W. Kaspersen*), академик, који је од самог почетка укључен у материју компјутерског криминала, а касније имао кључну улогу у изради Конвенције Савета Европе о високотехнолошком криминалу, кроз иницијативу из 1997. године. На подручју Европе прва академска студија о компјутерском криминалу, чији је аутор Урлих Зибер, представљена је 1977. у Немачкој.⁵ У Сједињеним Америчким Државама је 1977. године показана спремност за

³ SRI International (Stanford Research Institute).

⁴ Nycum, S., Parker D.: “Computer Crime – Criminal Justice Resource Manual”, US Department of Justice, Office of Justice Programs, National Institute of Justice, USA, 1979; Комплетно друго издање приручника из 1989. године може се пронаћи на Интернет адреси: http://www.eric.ed.gov/ERICDocs/data/ericdocs2sql/content_storage_01/0000019b/80/22/f5/3.pdf.

⁵ Видети више: U.Sieber: “Computercriminalitat und strafrecht”, Carl Heymanns Verlag, Köln, Deutschland, 1977.

регулацију битних питања везаних за кривична дела из области компјутерског криминалитета. Владин Комитет на чијем је челу био сенатор Ејб Рибикоф (*Abe Ribicoff*), предузео је свеобухватну иницијативу у циљу разјашњавања поменутих питања, као и усвајања препорука за законодавно регулисање различитих злоупотреба рачунарске технологије. Исте године је сенатор Рибикоф представио Рибикофов закон (*Ribicoff Bill*), први законски предлог за регулисање компјутерског криминалитета на федералном нивоу Сједињених Америчких Држава, који експлицитним одредбама забрањује злоупотребе рачунарске технологије. Предлог закона није усвојен, али је овај пионирски предлог подигао свест о потреби укључивања кривичних дела из области компјутерског криминала у позитивноправна решења, не само америчких држава, већ и што већег броја земаља без обзира на врсту и организацију правног система.

Међународна организација криминалистичке полиције – Интерпол,⁶ прва је међународна организација која се проблематиком компјутерског криминала и кривичноправном регулативом у овој области почела бавити још 1979. године, на Конференцији одржаној у Паризу.⁷ Интерпол је том приликом покренуо дискусију о најбитнијим питањима, а Упитник о компјутерском криминалитету циркуларно је послат свим земљама чланицама Интерпола. Пројекат је одобрен од стране Генералне скупштине у 1980/1981. години, што је пропраћено организацијом Првог Интерпол тренинг семинара за истражитеље компјутерског криминала.⁸ Закључци са овог семинара представљају први корак на развоју усаглашавања кривичноправних решења, који се односе на компјутерски криминалитет широм света. Активности Организације за економску сарадњу и развој (ОЕЦД)⁹ започеле су 1982.

⁶ Интерпол је највећа светска међународна полицијска организација. Обувата 188 земаља чланица. Формирана је 1923. године, у циљу побољшања функционисања прекограничне полицијске сарадње у области борбе против међународног криминала. Интерпол има за циљ да олакша међународну полицијску сарадњу чак и међу државама где дипломатски односи не постоје. Делатности Интерпола су у границама националних законодавстава, као и у складу са Универзалном декларацијом о људским правима, Интернет, <http://www.interpol.int/default.asp>. (03.12.2010).

⁷ The Third Interpol Symposium on International Fraud, Saint-Cloud, Paris, France, December 11–13, 1979.

⁸ The First Interpol Training Seminar for Investigators of Computer Crime, Paris, December 7–11, 1981.

⁹ Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD) – основана је 1961. године, са седиштем у Паризу (Француска). Претеча ове организације, која данас окупља 33 земље чланице, била је Организација за европску економску сарадњу –

године, када је у Паризу именована стручна комисија за разматрање различитих питања из сфере компјутерског криминала, као и промена које је потребно извршити у оквиру националних кривичних законодавстава. Као резултат рада ове комисије, 1986. године издате су посебне Препоруке за усклађивање кривичних законика од стране ОЕЦД, у којима се таксативно наводе начини злоупотреба рачунарске технологије у циљу вршења више облика компјутерског криминала. Године 1983. у оквиру ОЕЦД издата је Студија о међународним односима у области компјутерског криминала и усклађивања националних кривичних законодавстава у овој области.

Прва међународна иницијатива у области борбе против компјутерског криминала у Европи била је Конференција Савета Европе¹⁰ о криминолошким аспектима привредног криминала, која је одржана у Стразбуру, 1976. године, на којој је први пут представљено неколико појавних облика из области компјутерског криминала.¹¹ Након ове конференције, Савет Европе је прве кораке у области регулације компјутерског криминала започео у 1985. години, именовањем стручне комисије ради разматрања правних питања из ове сфере. Резиме смерница које су намењене националним легислативним решењима, представљен је у Препорукама Савета Европе о криминалним активностима повезаним са употребом рачунара из 1989. године,¹² које садрже основну и алтернативну листу компјутерских кривичних дела у циљу формирања јединствене казнене политике у кривичним законодавствима у области компјутерског криминала. С обзира да је у наведеним Препорукама била обухваћена регулација у оквиру материјалног кривичног законодавства, Савет Европе је 1995. године усвојио

Organisation for European Economic Cooperation (ОЕЕС). Мисија ОЕЦД је да помогне својим земљама чланицама како би се постигао одржив економски раст и запошљавање, као и да се подигне животни стандард уз очување финансијске стабилности – а све у циљу доприношења развоју светске привреде. Интернет: http://www.oecd.org/pages/0,3417,en_36734052_36761863_1_1_1_1_1,00.html, 03.12.2010.

¹⁰ Савет Европе (Council of Europe) са седиштем у Стразбуру (Француска), основан је 5. маја 1949. године од стране 10 земаља. Данас покрива готово цео европски континент, са 47 земаља чланица. Мисија Савета Европе јесте да широм Европе развија заједничка и демократска начела заснована на Европској конвенцији о људским правима и другим референтним текстовима о заштити појединаца. Интернет, <http://www.coe.int/>, 03.12.2010.

¹¹ A Paper for the 12th Conference of Directors of Criminological Research Institutes: Criminological Aspects of Economic Crime, Strasbourg, 15–18 November 1976, page 225–229

¹² Recommendation No. R (89) 9, усвојене од стране Комитета министара Савета Европе (Committee of Ministers of the Council of Europe), 13. септембра 1989. године.

друге Препоруке, које су акценат регулације материје компјутерског криминалитета ставиле на процесно кривично законодавство.¹³ Наиме, друге Препоруке из 1995. године обухватају 18 процедуралних принципа, категорисаних у седам поглавља: претрес, одузимање предмета и технички надзор; обавеза сарадње са истражним органима, електронски докази; шифровање; истраживања; статистике и обуке; међународна сарадња. Једна од важнијих конференција у области компјутерског криминала, била је Конференција у Вирзбургу, организована од стране Универзитета у Вирзбургу 1992. године.¹⁴ На овој Конференцији представљено је 29 националних извештаја и препорука за развој националних законодаваста. Године 1998, под вођством Улриха Зибера на Универзитету у Вирзбургу је усвојена Посебна студија о правним аспектима компјутерског криминала у информатичком друштву, која је истакла све особености компјутерског криминала, као посебног облика криминалне активности. Наведени акт уз документе са Лисабонског састанка Савета Европе из 2000. године,¹⁵ на којем је била усвојена стратегија Европске Уније из ове области, а с циљем да Европска унија постане „најконкурентнија, на знању утемељена економска сила у свету”, значајно доприноси разумевању компјутерског криминалитета. У 1998. години усвојен је и европски Акциони план као темељ предузимању неопходних активности у циљу обезбеђивања сигурности мреже и успешне сарадње држава приликом заузимања заједничког става према проблематици компјутерског криминалитета.¹⁶ И Група земаља Г-8 (Група економски најразвијенијих држава)¹⁷ пружила је значајан допринос у области

¹³ Recommendation No. R (95) 13, усвојене од стране Комитета Министара Савета Европе (Committee of Ministers of the Council of Europe), 11. септембра 1995. године.

¹⁴ “University of Würzburg” – Универзитет у Вирзбургу, Немачка, основан је 1402. године; Интернет, <http://www.uni-wuerzburg.de/en/home/>, 15.11.2010.

¹⁵ The Lisbon Special European Council (March 2000): „Towards a Europe of Innovation and Knowledge”, Интернет, http://europa.eu/legislation_summaries/education_training_youth/general_framework/c10241_en.htm, 04.12.2010.

¹⁶ “European Union Action Plan on Promoting Safer Use of the Internet”, The APC European Internet Rights Project, October 1998; Интернет, <http://europe.rights.apc.org/eu/saferuse.html>, 04.12.2010.

¹⁷ “The Group of Eight; G8” – Група осам (Г8, а раније Г6 или група шест и Г7 или група седам) је форум, креиран од стране Француске 1975. године, за владе шест земаља у свету: Француска, Немачка, Италија, Јапан, Велика Британија, и Сједињене Америчке Државе. У 1976. години, Канада се придружила групи (чиме се ствара Г7). Године 1997. Групи се придружила Русија, тако да је постала Г8. Интернет, <http://en.wikipedia.org/wiki/G8>, 03.12.2010.

спречавања злоупотреба рачунарске технологије. Подгрупа за високо-технолошки криминал, формирана је 1998. године у оквиру групе високих експерата за транснационални организовани криминал, ради пружања помоћи приликом вођења истрага у овој области. Основни циљ јесте обезбедити адекватну техничку подршку и садржајну кривичноправну регулативу, са нарочитим акцентом на процесни аспект легислативе ради ефикасног проналажења учинилаца компјутерских кривичних дела, односно осујећивања њиховог избегавања кривичноправних мера и санкција. Група Г-8 је установила и принципе којих треба да се придржавају сви надлежни органи приликом вршења истраге у области компјутерског криминала, а које је потребно имплементирати у национална законодавства.¹⁸ Значајан допринос развоју различитих регулативних метода у области сузбијања појавних облика компјутерског криминалитета пружио је и Универзитет Станфорд из Калифорније, на којем је у децембру 1999. године била организована Конференција о међународној сарадњи у борби против високотехнолошког криминала и тероризма.¹⁹ На основу закључака изведених након одржане конференције, Универзитет Станфорд је 2000. године сачинио Предлог за конципирање Конвенције о високотехнолошком криминалу и тероризму.²⁰ Након уводног дела који је обухватио најзначајније елементе процеса развоја међународне реакције на пољу сузбијања високотехнолошког криминала, предмет даље студије представља анализа садржаја Конвенције Савета Европе о високотехнолошком криминалу. У питању је најзначајнији међународни акт у области високотехнолошког криминала, донет у циљу хармонизације националних законодавстава. Колико су одредбе Конвенције значајне, универзалне и прихватљиве, говори чињеница да су Конвенцији приступиле и државе које нису чланице Савета Европе.

¹⁸ Извештај са Министарске конференције Групе земаља Г-8 о борби против транснационалног организованог криминала, Москва, 19–20. октобар 1999. године; Анекс 1;

„COMMUNIQUE from Ministerial Conference of the G-8 Countries on Combating Transnational Organized Crime”, Moscow, October 19-20, 1999, Annex 1, Интернет, <http://www.justice.gov/criminal/cybercrime/g82004/99MoscowCommunique.pdf>, 03.12.2010.

¹⁹ „Stanford University” – Универзитет Станфорд, Калифорнија, Сједињене Америчке Државе, основан је 1885. године, Интернет, <http://www.stanford.edu/> 03.12.2010.

²⁰ “Proposal for an International Convention on Cyber Crime and Terrorism”, Stanford University, Интернет, <http://cisac.stanford.edu/publications/11912>, 03.12.2010.

НЕКОЛИКО НАПОМЕНА О АКТИВНОСТИМА САВЕТА ЕВРОПЕ

Савет Европе (*CoE – Council of Europe*) представља регионалну међународну организацију чије се седиште налази у Палати Европе, у Стразбуру.²¹ Сврха Савета Европе огледа се у остварењу основних личних и демократских права и слобода у Европи. Савет Европе усвојио је 1950. године Европску конвенцију о људским правима.²² Значај овог правног акта чије су одредбе уједно и кодификација и прогресивни развој у области међународног права рефлектовао се у институционалној пракси заштите основних права и слобода успостављањем Европског суда за људска права 1998. године.²³ Савет Европе има 47 чланица, које су истовремено и потписнице Европске конвенције о људским правима. Још од 80-их година XX века, Савет Европе бави се питањем сузбијања високотехнолошког криминала. Две препоруке које је донео Комитет министара, а које се сматрају првим међународним документима на тему високотехнолошког криминала, углавном су посвећене почецима борбе против злоупотребе рачунарских технологија, као што су: инкриминација недозвољеног понашања, раздвајање легалних од илегалних радњи у националним законодавствима, одредбе о вршењу истрага, обавеза провајдера да сарађују са истражним органима, итд. У питању су препоруке које нису биле обавезујуће за државе чланице, али чији је циљ првенствено био да укажу на појаву нове врсте криминалних активности које имају изражену међународну компоненту и да се државама стави до знања да морају благовремено реаговати да би се спречило ширење таквих незаконитих и злонамерних коришћења нових технологија.²⁴ Имајући у виду опасности које развој информационе технологије са собом доноси, током друге

²¹ Council of Europe – CoE, Интернет, http://en.wikipedia.org/wiki/Council_of_Europe, 20.03.2011.

²² European Convention on Human Rights (ECHR), Интернет, http://en.wikipedia.org/wiki/European_Convention_on_Human_Rights, 20.03.2011.

²³ European Court of Human Rights, Интернет, http://en.wikipedia.org/wiki/European_Court_of_Human_Rights, pregledano: 20.03.2011.

²⁴ У питању су препоруке: Recommendation No. R (89)9 i R (95)13. Recommendation No. R (95) 13 of the Committee of Ministers to Member States, Concerning Problems of Criminal Procedure Law Connected with Information Technology, може се наћи на web адреси: <http://www.cybercrime.gov/crycoe.htm> (преузето: 20.03.2011); цитирано према: Комлен-Николић, Ј.; Гвозденовић, Р.; Радуловић, С.; Милосављевић, А.; Јековић, Р.; Живковић, В.; Живановић, С.; Рељановић, М.; Алексић, И.: „Сузбијање високотехнолошког криминала”, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, Београд, 2010, стр. 41.

половине деведесетих година Европски комитет за проблеме кривичног права Савета Европе²⁵ основао је експертску групу, Комитет експерата за кривична дела почињена у cyber простору²⁶ са задатком да сачини текст прве међународне конвенције чија би материја обухватила превенцију, хватање и кажњавање учинилаца кривичних дела из области високотехнолошког криминала.²⁷

Конвенција Савета Европе о високотехнолошком криминалу усвојена је 23. новембра 2001. године у Будимпешти.²⁸ Ступила је на снагу 1. јула 2004. године, и отворена је за потписивање и према државама које нису чланице Савета Европе. Конвенцију до сада потписале 43 државе чланице Савета Европе, од којих ју је ратификовало 29 држава.²⁹ Србија је Конвенцију потписала 7. априла 2005. године, и ратификовала 14. априла 2009. године.³⁰ Од држава које нису чланице Савета Европе, Конвенцију су потписале 4 државе (Канада, Јапан, Јужна Африка и САД), али ју је ратификовало само САД.³¹ У овом контексту могу се издвојити четири групе држава у зависности од самог односа према Конвенцији. Прва група су оне које су ратификовале и имплементирале Конвенцију. У другу групу спадају оне које су ратификовале Конвенцију али нису спровеле мере њене имплементације. Трећу групу чине државе које нису ратификовале Конвенцију али имају развијено законодавство, донето по угледу на

²⁵ Council of Europe, European Committee on Crime Problems (CDPC), Интернет, http://www.coe.int/t/DGHL/STANDARDSETTING/CDPC/default_en.asp 20.03.2011.

²⁶ Committee of Experts on Crime in Cyberspace (PC-CY).

²⁷ Одлука CDPC/103/211196 од 21. новембра 1996. године; цитирано према: Комлен-Николић, Ј.; Гвозденовић, Р.; Радуловић, С.; Милосављевић, А.; Жековић, Р.; Живковић, В.; Живановић, С.; Рељановић, М.; Алексић, И.: „Сузбијање високотехнолошког криминала”, *op. cit.*, стр. 41.

²⁸ Council of Europe, Convention on Cybercrime, European Treaty Series (ETS) – No. 185, Budapest, 23. XI 2001.; Интернет, <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Word/185.doc>, 05.09.2010.

²⁹ Конвенцију од држава чланица Савета Европе нису потписале: Андора, Монако, Русија и Сан Марино. Извор: Council of Europe, Convention on Cybercrime, CETS No.: 185, Status as of: 20/3/2011, Интернет, <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=185&CM=8&DF=&CL=ENG>, 20.03.2011.

³⁰ Закон о потврђивању Конвенције о високотехнолошком криминалу, *Службени гласник РС*, бр. 19/09

³¹ Списак потписа и ратификација (стање на дан 20.03.2011.) – Council of Europe, Convention on Cybercrime, CETS No.: 185, Status as of: 20/3/2011, <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=185&CM=8&DF=&CL=ENG>, 20.03.2011.

садржине овог документа. Четвртој групи припадају државе које нису ратификовале Конвенцију и немају развијено законодавство у овој области.

Године 2003. донет је Додатни протокол уз Конвенцију о високотехнолошком криминалу који се односи на инкриминацију дела расистичке и ксенофобичне природе извршених преко рачунарских система. Ступио је на снагу 1. марта 2006. године.³²

АНАЛИЗА КОНВЕНЦИЈЕ О ВИСОКОТЕХНОЛОШКОМ КРИМИНАЛУ

Конвенција о високотехнолошком криминалу има, пре свега, следеће циљеве:³³

1) усклађивање националних законодавастава када је реч о материјалним одредбама у области високотехнолошког криминала;

2) увођење адекватних инструмената у национална законодавства када је реч о процесним одредбама у циљу стварања неопходних основа за истрагу и кривично гоњење учинилаца кривичних дела из ове области;

3) установљавање брзих и ефикасних институција и процедура међународне сарадње.

Конвенција се састоји из четири поглавља:

(I) Употреба термина;

(II) Мере које треба да се предузму на националном нивоу – материјално и процесно право;

(III) Међународна сарадња;

(IV) Завршне одредбе.

Прво поглавље Конвенције даје кратак преглед и дефиниције основних термина који су у тексту Конвенције употребљени. Тако се под „рачунарским системом” (*Article 1 (a) – Computer system*) подразумева група повезаних уређаја, од којих најмање један може изводити аутоматску обраду података;

³² Србија је Додатни протокол ратификовала доношењем Закона о потврђивању Додатног протокола уз Конвенцију о високотехнолошком криминалу који се односи на инкриминацију дела расистичке и ксенофобичне природе извршених преко рачунарских система, *Службени гласник РС*, бр. 19/09.

³³ Извештај у функцији образложења који не пружа ауторитативно тумачење Конвенције, али битно олакшава примену њених одредби – Council of Europe, Convention on Cybercrime, ETS No. 185 – Explanatory Report, доступан на web адреси: <http://www.conventions.coe.int/Treaty/en/Reports/Html/185.htm>, преузето: 20.03.2011.

„рачунарски податак” (*Article 1 (b) – Computer data*) је свака информација која се налази у форми погодној за обраду у рачунарском систему, укључујући и програме који се могу употребљавати за вршење одређених функција рачунара; под термином „провајдер – давалац услуга” (*Article 1 (c) – Service provider*) се подразумева свако физичко или правно лице које пружа услуге омогућавања комуникације путем рачунарске мреже, али и свако лице које чува, односно процесуира рачунарске податке настале за време такве комуникације; термин „податак у саобраћају” (*Article 1 (d) – Traffic data*) подразумева сваки рачунарски податак који је везан за комуникацију унутар система или је настао као део такве комуникације и носи информацију о пореклу и одредишту комуникације, њеном путу, датуму, времену, величини и трајању, или врсти услуге.

Друго поглавље Конвенције које обухвата чланове 2–22, подељено је на више делова и обухвата материјалноправне и процесноправне одредбе. У оквиру материјалноправних одредби, прописано је девет кривичних дела, груписаних у четири категорије.

Прву групу инкриминисаних дела чине кривична дела против рачунара и рачунарских система у ужем смислу. Конвенција ову групу назива: „Кривична дела против поверљивости, целовитости и доступности рачунарских података и система”.³⁴ У ову групу спадају следећа кривична дела: 1) Незаконит приступ информацијама садржаним на рачунару или рачунарском систему, у намери да се те информације присвоје, измене или униште, чл. 2 (*Illegal access, Article 2*); 2) Незаконито пресретање (прислушкивање) приватних података који се преносе на било који начин између два рачунара/мреже, чл. 3 (*Illegal interception, Article 3*); 3) Уплитање у податке (ометање података) на рачунару у смислу намерног потпуног или делимичног оштећења, брисања, промене садржине или било ког другог начина измене оригиналних података, чл. 4 (*Data interference, Article 4*); 4) Уплитање у систем (ометање система) је дело које је на потпуно исти начин дефинисано као претходно кривично дело, али се односи на систем рачунара чији се рад онемогућава или мења нелегалним приступом и изменом података на мрежи, чл. 5 (*System interference, Article 5*); 5) Злоупотреба уређаја као генерална одредба којом државе потписнице преузимају на себе обавезу да казне сваку намерну илегалну производњу, поседовање или употребу или набавку, продају, као и сваки други облик дистрибуције и чињења доступним некоме, ко на то нема право, било ког

³⁴ Offences against the confidentiality, integrity and availability of computer data and systems, Title 1, Section 1, Chapter II, Council of Europe, Convention on Cybercrime, ETS No. 185 – Explanatory Report; Интернет, <http://www.conventions.coe.int/Treaty/en/Reports/Html/185.htm>, 20. 03. 2011.

„уређаја”, под којим се подразумевају и рачунарски програми, као и било који облик података помоћу којих се могу извршити кривична дела наведена у претходним члановима конвенције, чл. 6 (*Misuse of devices, Article 6*).

Другу групу инкриминисаних дела чине класична кривична дела чије се извршење везује за аспект информационих технологија.³⁵ У ову групу спадају следећа кривична дела: 1) Компјутерско фалсификовање – умишљајно, неовлашћено убацивање, брисање, измена или сакривање рачунарских података, које за резултат има измењени садржај тих података, без обзира на то да ли они на овај начин добијају другу сврху и смисао, или постају неупотребљиви, чл. 7 (*Computer-related forgery, Article 7*) и 2) Компјутерска превара – умишљајно, неовлашћено убацивање, брисање, измена или сакривање рачунарских података, као и свако друго мешање у рад рачунарског система, у циљу да се прибави противправна имовинска корист за себе или треће лице, чл. 8 (*Computer-related fraud, Article 8*).

Трећи сегмент другог поглавља бави се делима која су везана за садржај комуникације на рачунарској мрежи³⁶ и посвећен је кривичним делима повезаним са дечијом порнографијом, у члану 9. (*Offences related to child pornography, Article 9*). Државе потписнице обавезују се да као кривично дело у националним законодавствима инкриминишу следеће активности: производњу дечије порнографије у циљу њеног дистрибуирања кроз рачунарски систем; нуђење или чињење доступним дечије порнографије кроз рачунарски систем; дистрибуцију или слање дечије порнографије кроз рачунарски систем; набављање дечије порнографије за себе или другог путем рачунарског система; поседовање дечије порнографије на рачунарском систему или на медијуму за пренос рачунарских података. Дакле, инкриминисано је свако понашање везано за дечију порнографију.

Четврти сегмент другог поглавља посвећен је кривичним делима повезаним са кршењем ауторских и сродних права³⁷ у чл. 10 (*Offences related to infringements of copyright and related rights, Article 10*). Конвенција не

³⁵ Computer-related offences, Title 2, Section 1, Chapter II, Council of Europe, Convention on Cybercrime, ETS No. 185 – Explanatory Report; Интернет, <http://www.conventions.coe.int/Treaty/en/Reports/Html/185.htm>, 20. 03. 2011.

³⁶ Content-related offences, Title 3, Section 1, Chapter II, Council of Europe, Convention on Cybercrime, ETS No. 185 – Explanatory Report; Интернет, <http://www.conventions.coe.int/Treaty/en/Reports/Html/185.htm>, 20.03.2011.

³⁷ Offences related to infringements of copyright and related rights, Title 4, Section 1, Chapter II, Council of Europe, Convention on Cybercrime, ETS No. 185 – Explanatory Report; Интернет, <http://www.conventions.coe.int/Treaty/en/Reports/Html/185.htm>, 20.03.2011.

посвећује много простора овом проблему, пре свега зато што у области заштите ауторских и сродних права постоје одговарајући међународни документи, чији је доматај сада проширен и на извршење инкриминисаних дела коришћењем рачунара и рачунарских мрежа.³⁸ Стога се кршење ауторских права инкриминише путем дефиниција садржаних у већ постојећим међународним уговорима.

Пети сегмент другог поглавља обухвата инкриминацију покушаја извршења, помагања и подстрекавања за наведена дела (чл. 11), одговорност правних лица (чл. 12) и прописивање санкција за почињена дела из Конвенције (чл. 13).

Процесном праву посвећен је други део другог поглавља Конвенције. Ове одредбе баве се процесним овлашћењима државних органа приликом истраживања кривичних дела везаних за нове технологије. Конвенција уводи неке класичне инструменте истраживања кривичних дела у новој виртуелној средини, поштујући на тај начин специфичну природу сајбер простора.³⁹

Према Конвенцији, надлежни државни органи имају овлашћења да прегледају и заплене сваки рачунар или носач података на коме се налазе или сумњају да се могу налазити инкриминишући материјали, као и да од провајдера електронских комуникација прикупљају податке који се односе пре свега на употребу Интернета и кредитних картица, преко којих се може доћи до података о потенцијалном починиоцу кривичног дела високо-технолошког криминала (чл. 19 и 20). Једна од вероватно најдалекосежнијих одредби тиче се тзв. пресретања података, односно врсте прислушкивања електронских комуникација (чл. 21). До наведене мере ће доћи онда када је за доказивање о постојању кривичног дела потребно имати доказе сакупљене у тренутку када се комуникација врши. Оваквим поступањем практично се повређују право на приватност и право на преписку, а сама Конвенција не садржи одговарајућа ограничења у циљу да таква права не буду злоупотребљена. Наводи се да ће се ова мера предузети за „озбиљна дела”, али се из саме Конвенције не може увидети на која се дела тачно мислило. Чл. 22 бави се надлежношћу државе потписнице када дође до

³⁸ Д. Прља и М. Рељановић: „Правна информатика”, Правни факултет Универзитета Унион, Јавно предузеће Службени гласник, Београд, 2010, стр. 55.

³⁹ Процесноправни део Конвенције: Articles. 14-22., Council of Europe, Convention on Cybercrime, ETS No. 185 – Explanatory Report; Интернет, <http://www.conventions.coe.int/Treaty/en/Reports/Html/185.htm>, 20.03.2011; и Д. Прља и М. Рељановић: „Правна информатика”, *op. cit.*, стр. 62–63.

чињења неког од кривичних дела из Конвенције. Држава ће имати надлежност за процесуирање уколико је кривично дело почињено на њеној територији, на броду или авиону који носи њену заставу, као и ако је кривично дело починио држављанин те државе, под условом да је оно у другој држави која познаје исту такву инкриминацију, или ван државних територија (нпр. на слободном мору).

Трећи део Конвенције бави се међународном сарадњом држава на сузбијању високотехнолошког криминала, и то пре свега на начин који би требало да превазиђе практичне препреке при спровођењу националног законодавства за кривична дела која по правилу прелазе државне границе, а често и подразумевају учешће појединаца из неколико земаља широм света.⁴⁰ Главне одредбе овог дела посвећене су сарадњи држава на организованој или спонтаној размени података који се тичу евентуалног извршења неког од кривичних дела везаних за употребу електронских комуникација, као и могућности екстрадиције починилаца таквих дела из једне државе потписнице у другу (чл. 26). Свака држава потписница мора поверити одређеном телу посао сарадње са другим државама у области високотехнолошког криминала, а у случају хитности, сарадња може бити успостављена и директно између правосудних органа две државе, као и преко Интерпола и других релевантних канала сарадње (чл. 27). Према чл. 31. свака држава потписница може тражити од друге да спроведе одређене истражне радње на својој територији ако је то неопходно за вршење истраге у вези са неким од дела предвиђених Конвенцијом.

Када је о екстрадицији реч, постоје ситуације када држава неће бити у обавези да изручи неко лице. То је пре свега случај када је у питању недостатак двоструке инкриминације, али Конвенција предвиђа и допунски услов – дело мора бити означено као озбиљно у самом закону, односно за његово извршење мора бити запрећена минимална казна од једне године затвора, осим уколико је другачије предвиђено неким другим међународним уговором између држава у питању који се може применити на дату ситуацију (чл. 24). Такође, између држава које немају међусобне билатералне или мултилатералне уговоре о екстрадицији, Конвенција ће служити као основ за екстрадицију.

⁴⁰ Трећи део Конвенције: Articles. 23-35., Council of Europe, Convention on Cybercrime, ETS No. 185 – Explanatory Report; Интернет, <http://www.conventions.coe.int/Treaty/en/Reports/Html/185.htm>, 20.03.2011; и Д. Прља и М. Рељановић: „Правна информатика”, *op. cit.*, стр. 64.

Занимљива је и одредба која се тиче оснивања „24/7” мреже у свакој од држава, која би служила као подршка полицијским и другим органима, као контакт за сва обавештења и почетна тачка за све захтеве који се тичу процесуирања и истраживања кривичних дела високотехнолошког криминала (чл. 35).

ЗАКЉУЧАК

Дела из области високотехнолошког криминала су специфична по читавом низу својих обележја. Имајући у виду чињеницу да се ради о релативно новој појави са изразитим транснационалним обележјима, да се ради о најразноврснијој групи кривичних дела и криминалитету који се непрестано развија и ствара нове појавне облике, као и да су државе реаговале изменама законодавстава тек у последњој деценији, долазимо до низа потешкоћа које се јављају у пракси. Све оне се могу свести на констатацију да је дела из области високотехнолошког криминала изузетно тешко перципирати, истраживати и процесуирати. Ако детаљније размотримо национална кривична законодавства, што је свакако засебна материја и биће предмет другог рада, увиђамо одређене недостатке традиционалне кривичноправне регулативе. Управо анализом одредби Конвенције о високотехнолошком криминалу можемо уочити неколико битних ставки, које услед недовољне брзине развоја и адаптације, национална законодавства нису или нису у довољној мери узела у обзир. Оно што се прво може увидети јесте да дела из области високотехнолошког криминала имају јасно изражен транснационални карактер. Поред тога, Конвенција у свом садржају даје одговоре на неколико битних питања приликом решавања проблема из овог домена. То су пре свега: како перципирати дело високотехнолошког криминала, како бити сигуран ко је починилац кривичног дела у питању, затим, како доказивати дело на суду, како едуковати запослене у правосуђу, с обзиром да је адекватна едукација и обученост људи из праксе веома битан задатак и потреба, и на крају, како успоставити ефикасан систем превенције, што је свакако темељ савремене кривичноправне мисли.

ЛИТЕРАТУРА

1. A Paper for the 12th Conference of Directors of Criminological Research Institutes: Criminological Aspects of Economic Crime, Strasbourg, 15–18 November 1976, pp. 225–229.

2. Комлен-Николић, Л.; Гвозденовић, Р.; Радуловић, С.; Милосављевић, А.; Јековић, Р.; Живковић, В.; Живановић, С.; Рељановић, М.; Алексић, И.: „Сузбијање високотехнолошког криминала”, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, Београд, 2010.
3. Parker D.; Nycum, S.: „Computer Crime – Criminal Justice Resource Manual”, US Department of Justice, Office of Justice Programs, National Institute of Justice, USA, 1979.
4. Прља, Д. и Рељановић, М.: „Правна информатика”, Правни факултет Универзитета Унион, Јавно предузеће Службени гласник, Београд, 2010.
5. Recommendation No. R (89) 9, усвојене од стране Комитета Министара Савета Европе (Committee of Ministers of the Council of Europe), 13. септембра 1989. године.
6. Recommendation No. R (95) 13, усвојене од стране Комитета Министара Савета Европе (Committee of Ministers of the Council of Europe), 11. септембра 1995. године.
7. Sieber, U.: “Computercriminalitat und strafrecht”, Carl Heymanns Verlag , Köln, Deutschland, 1977.
8. The Third Interpol Symposium on International Fraud, Saint-Cloud, Paris, France, December 11–13, 1979.
9. The First Interpol Training Seminar for Investigators of Computer Crime, Paris, December 7–11, 1981.
10. Закон о потврђивању Конвенције о високотехнолошком криминалу, *Службени гласник РС*, бр. 19/09.
11. Закон о потврђивању Додатног протокола уз Конвенцију о високотехнолошком криминалу који се односи на инкриминацију дела расистичке и ксенофобичне природе извршених преко рачунарских система, *Службени гласник РС*, бр. 19/09.

ИНТЕРНЕТ:

1. Council of Europe, European Committee on Crime Problems (CDPC), Интернет, http://www.coe.int/t/DGHL/STANDARDSETTING/CDPC/default_en.asp, 20.03.2011.
2. Council of Europe, Convention on Cybercrime, European Treaty Series (ETS) – No. 185, Budapest, 23.XI 2001; Интернет, <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Word/185.doc>, 05.09.2010.
3. “European Union Action Plan on Promoting Safer Use of the Internet”, The APC European Internet Rights Project, October 1998; Интернет, <http://europe.rights.apc.org/eu/saferuse.html>, 04.12.2010.

4. European Convention on Human Rights (ECHR), Интернет, http://en.wikipedia.org/wiki/European_Convention_on_Human_Rights, 20.03.2011.
5. European Court of Human Rights, Интернет, http://en.wikipedia.org/wiki/European_Court_of_Human_Rights, 20.03.2011.
6. Извештај са Министарске конференције Групе земаља Г-8 о борби против транснационалног организованог криминала, Москва, 19–20. октобар 1999. године; Анекс 1; „COMMUNIQUE from Ministerial Conference of the G-8 Countries on Combating Transnational Organized Crime”, Moscow, October 19–20, 1999, Annex 1, Интернет, <http://www.justice.gov/criminal/cybercrime/g82004/99MoscowCommunique.pdf>, 03.12.2010.
7. „Proposal for an International Convention on Cyber Crime and Terrorism”, Stanford University, Интернет, <http://cisac.stanford.edu/publications/11912>, 03.12.2010.
8. The Lisbon Special European Council (March 2000): „Towards a Europe of Innovation and Knowledge”, Интернет, http://europa.eu/legislation_summaries/education_training_youth/general_framework/c10241_en.htm, 04.12.2010.
9. Интернет, <http://www.interpol.int/default.asp>, 03.12.2010.
10. Интернет, http://www.oecd.org/pages/0,3417,en_36734052_36761863_1_1_1_1_1,00.html, 03.12.2010.
11. Интернет, <http://www.coe.int/>, 03.12.2010.
12. Интернет, <http://www.uni-wuerzburg.de/en/home/>, 15.11.2010.
13. Интернет, <http://en.wikipedia.org/wiki/G8>, 03.12.2010.
14. Интернет, <http://www.stanford.edu/>, 03.12.2010.
15. Интернет, http://en.wikipedia.org/wiki/Council_of_Europe, 20.03.2011.
16. Интернет, <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=185&CM=8&DF=&CL=ENG>, 20.03.2011.
17. Интернет, <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=185&CM=8&DF=&CL=ENG>, 20.03.2011.